

ECOURI ALE EROICELOR LUPTE PENTRU INDEPENDENȚĂ ȘI UNITATE NAȚIONALĂ ÎN POEZIA POPULARĂ DIN OLTENIA ȘI MUNTENIA

de ION T. ALEXANDRU

Independența, caracteristică fundamentală a istoriei poporului român, constituie, împreună cu unitatea națională, obiectivele majore ale luptelor purtate de-a lungul secolelor.

Reușita încercării marelui domn Mihai Viteazul de a unifica din punct de vedere politic Țările Române, Muntenia, Moldova și Transilvania, deși de scurtă durată, a avut o semnificație istorică deosebită, cu valoare de simbol pentru lupta ulterioară a poporului nostru în vederea realizării sale naționale.

După cucerirea independenței de stat, în urma războiului din 1877–1878, România a participat la primul război mondial pentru a-și vedea îndeplinită năzuința de veacuri a poporului nostru, desăvârșirea statului național – unitar și independent, încît, războiul României a fost drept și național, deși prima confruntare mondială a avut în genere un caracter imperialist.

Înalte trăsături morale ale națiunii noastre și-au găsit o pregnantă ilustrare în bătăliile de la Mărăști, Mărășești și Oituz care se așează în istoria națională, alături de cele de la Posada, Rovine, Podul Înalt, Călugăreni sau Pievna, ca un simbol al voinței sale de a trăi liber, de sine stătător. Cuvintele care deveniseră atunci deviza, jurământul tuturor „Pe aici nu se trece” l, au fost, de fapt, răspunsul dat întotdeauna de poporul nostru oricăror invadatori ai pămîntului străbun al țării.

Efortul eroic de masă în epopeea luptei de eliberare și unitate națională din 1916–1917–1918, încununat cu succes deplin, a lăsat urme adînci în conștiința, ca și în tradiția și creația populară versificată, ecouri epico-lirice, care se integrează tradiției cîntecului istoric și mai ales a cîntecului liric social,

de cătănie și război. Cîntecele populare generate de primul război mondial fixează, prin caracterul lor narativ, locuri și personaje devenite istorice, cuprinzînd însă numeroase motive lirice autentice, care oscilează între cîntecul epic propriu-zis cu conținut eroic, vitejesc și legendar, pe de o parte, și lirica populară cu conținut cătănesc, de război, pe de altă parte.

Din prima campanie românească, soldată cu ocuparea de armatele auto-ungare a Olteniei, Munteniei, Dobrogei, chiar și a Capitalei, și cu retragerea trupelor noastre pe linia Carpaților Occidentali, de asemenea, cu refugiarea autorităților centrale și a unei părți a populației în Moldova, au rămas în memoria populară numele unor locuri înspre și din Transilvania, C. Voinescu, Brezoi, Malăia, Rîul Sadului, Sibiu, Sighișoara : „Foaie verde și-avrameasă, / Rămii cu bine Voineasă” ; „Cînd am plecat din Brezoi, / Plîngea lumea după noi” ; „Și din Malăia pleca, / Lumea după ei plîngea...” ; „Cucuruzul bradului, / Mort la Rîul Sadului” (C. Mohanu, Fîntîna dorului. Poezii populare din Țara Loviștei, în Folclor din Oltenia și Muntenia. Texte alese din colecții inedite, VI, Buc. 1975, p. 350, 353–354). sau „Sînt aproape de Sibiu, / Unde mă aflu tot viu” (N.I. Dumitrescu, Folclor din Oltenia, în Folclor din Oltenia și Muntenia, III, Buc. 1968, p. 89) ; „Pe din jos de Sighișoară / La umbră de sălcioară / trage-o cătană să moară” (Cîntece voinicești și ostășești, alese din colecțiile culese de C.R. Codor, Șt. Tușescu și Ș.T. Kirileanu, învățător, Buc. Editura Casei Școlarelor, p. 40).

Dacă Gorjul a dat-o pe „eroina de la Jiu”, Ecaterina Teodoroiu, iar C. Brîncuși a închinat memoriei eroilor din războiul întregirii tuturor românilor capodopera sa „Coloana nesfîrșită”, nu lipsește nici localizarea în creația populară, a pătrunderii armatelor inamice în vechea Țară, pe la Jiu, unde, numeroase unități și subunități române au realizat infiltrații în dispozitivul inamicului plin aplicarea iscusită a manevrei de învăluire și de întoarcere (Cf. Col. Al. Niculescu, Luptele de la Jiu, 1916, Ed. militară, 1976, p. 127–128), în special în acțiunile ofensive executate pentru ocuparea pasurilor Surduc, Viican și Merișor folosind și terenul frămîntat acoperit :

Eu te-ntîntez și-ți scriu ție
C-am plecat la bătălie,
Sus pe malul Jiului
Spre munții Vuicanului.

Puşca sună, tunul bate,
Din zori pînă înserate,
Numai foc şi cu granate !

(N.D. Dumitraşcu, op. cit. p. 89)

Cele mai bogate şi mai semnificative ecouri sînt receptate de creaţia populară în urma memorabilelor bătălii, care au avut loc în vara lui 1917 la Mărăşeşti, Mărăşti şi Oituz, decizînd soarta frontului românesc şi încununînd jertfele poporului nostru în lupta pentru independenţă şi unitate naţională, încît „...Mărăşeştii vor rămîne în veci un simbol al eroismului poporului român, înaltă trăsătură morală...”, cum remarcă tovarăşul Nicolae Ceauşescu. (cf. „Scînteia” 14 sept. 1966).

Armata noastră s-a apărut eroic şi la Nămoioasa, bătînd trecerea duşmanului german şi austro-ungar la Est de Siret, de unde urma să dezvolte ofensiva spre Nord, spre Ucraina şi porturile de la Marea Neagră :

Pe malul Siretului
Paşte calul neamţului
Că-lu paşte neamţu plînge
Că-i Siretul plin de sînge.
Tămioară, busuioc,
C-a băgat flăcăii-n foc
I-a băgat la Nămoioasa
Unde şi-au răpus viaţa.

Inamicul, recurgînd la soluţii radicale, renunţă la ofensiva în zona Nămoioasa şi îşi mută forţele principale în zona Focşani, urmînd să atace pe la Vest de Siret, în direcţia Mărăşeşti-Adjud, pentru a încercui trupele noastre în bazinul Soveja, odată cu pătrunderea armatei I austro-ungară pe Valea Oituzului. Astfel au avut loc cele două mari bătălii simultane de la Mărăşeşti şi Oituz, cu un profund ecou în cîntecul istoric de cătănie, punînd la contribuţie stilistică figuri ca hiperbola sau comparaţia hiperbolică pentru a reda grandoarea luptelor pîitate într-o încăleştare adesea corp la corp, cum a fost aceea din sectorul cuprins între pădurea Răzoare şi viile Negroponte, comparată cu un infern şi cu memorabila bătălie de la Verdun :

Lupte ca la Mărăşeşti
Să nu vezi, să nu gîndeşti
Aşa iad, aşa şi fum
În luptă la Mărăşeşti

N-a fost decît la Verduñ.
Să stai, Doamne, să privești
Cum luptă-ai noștri în cămăși ;
În cămăși și-n pielea goală,
Pe germani să-i dea afară,
Să-i ducă, ducă departe,
De ei să nu mai avem parte !
Foaie verde foi mărunte,
Pîn vii, pe la Negru Punte,
Sînt morminte mii și sute,
De soldați și caporați,
De sergenți și căpitani...

.. În furia luptei nu lipsesc nici expresiile concentrate ale urii la adresa cötropitorilor, uneori chiar sub forma injurii.or.

Și-am zis verde fiori mărunte,
În via lui Negru Punte,
Milioane de morminte.
A murit suflete multe
De ștramnele, de granate
To'dî la nemț aruncate.
Fir-ai al dracu de neamț,
Că stai băgat la stufiș,
Dai cu arma pe turiș.

Grozăvia luptelor de la Mărășești este recunoscută chiar și de adversari :

Foaie verde meri creșți
Lupte ca la Mărășești
Să vezi, frate, te crușți
Și neamțu-a recunoscut
C-așa ceva n-a văzut,
De cînd mă-sa l-a făcut.
...Să stai, Doamne, să privești
Cum s-așează spate-n spate
Și-mi aruncă la granate,
Iar tunarii bat de moarte.

De Oituz, pe unde pătrunsese cu trei secole mai înainte oastea lui Mihai Viteazul pentru a uni Moldova cu celelalte două țări române, se leagă geneza devizei – jurămînt „Pe aici nu se trece” ! de către vajnicul general Eremia Grigorescu în fruntea Diviziei 15 Inf. a Armatei I Române, în toamna lui 1916. În campania din vara lui 1917 apărarea zonei Oituz

este încredințată Armatei a II-a Române, condusă de bravul general A. Averescu, iar memoria populară va reține importanța strategico-economică a Oituzului, poartă spre Valea Trotușului cea bogată, că și strășnicia luptelor duse pentru vârful Cireșoaia, unul din stâlpii apărării noastre, sau pentru înălțimile din jur ale bazinului sovejan (Măgura Cașinului, Momiia, Coșna) :

Foaie verde trei smochine,
Moldovo, rămîi cu bine,
Căci aproape trei ani vine
De cînd pribegesc prin tine.
Pe Trotușul tău bogat
Moldovo, te rog cu dor,
Fă-ți pămîntu mai ușor
C-am un frate-nchis în el,
Mort în cale la Oituz
Mort de-o schijă de obuz.

(Gh. I. Neagu, op. cit., p. 352)

Foaie verde foi ca foaia,
În luptă la Cireșoaia,
Cură gloanțele ca ploaia,
Iar dușmanii cad zdrobiți
De ghiulele greu loviți.

(N.I. Dumitrașcu, op. cit., p. 88)

Imaginația populară a fost consacrată și amintirii unor „actanți” ai luptelor purtate pe frontul românesc al primei conflagrații mondiale, personaje în primul rînd colective, formată din marii anonimi (mari unități și subunități care au intrat în istoria glorioaselor tradiții eroice ale forțelor noastre armate), dar și personalități, mari comandanți de trupe. Memoria colectivă a reținut astfel, în cîntecul istoric de război, regimentele 32 Mircea, 7 Prahova, 7 Vinători, 2 Vîlcea, 30 și 70 Infanterie Muscel :

Foaie verde și-o lălea,
Vine Șapte Prahova,
Foaie verde foi de flori,
Vine Șapte Vinători !
Și mai la stînga de ei
Regimentul Treișdoi !
Regimentul 2 Vîlcea,
Cînd am plecat din Brezoj

Pîngea lumea după noi.
Cum veni șaptezeci iară,
Codrii se cutremurără,
Munții mi se-nseninără.

Bravul general Eremia Grigorescu, autor al simbolicei devize-jurămînt „Pe aici nu se trece” !, care a însufiețit ostașii noștri în cele mai grele momente ale eroicei rezistențe, comandant al Armatei I Române în timpul memorabilelor lupte de la Mărășești, apare în cîntecul de război, deghizat sub numele de „general vestit” în niște versuri ce utilizează metafora și paralelismul negativ – bănuite de intervenția cărturărească, cu un final de factură semicuțită :

Dar cînd fu la Mărășești
Să fi fost ca să privești
Frunză verde măgheran
Iese-un mîndru căpitan
Și se uită pe ochian
Și nu-i mîndru căpitan
Și e, frate, un general.
Chiar un general vestit
Cum lumea n-a pomenit
Și se pune cu toți frate
De bate pe nemți de moarte.

Nu lipsește nici figura centrală, între comandanții inamici, a feldmareșalului Mackensen „cel îngîmfat”, exponent al militarismului german, care, prin tradiție, subestima valoarea și rezistența adversarului cu multă trufie, încît se și vede instalat la Iași. Numele trufașului cotropitor, este evocat cu ironia eposului pseudoeroic, în stilul „Țiganiadei”, împreună cu intențiile sale expansioniste pe frontul din Moldova, unde urma să scoată România din Război și să redreseze situația economică a campaniei armatelor germano-austro-ungare jefuind și bogățiile Moldovei :

Foaie verde foi de brazii
Uite nemții vin turbați
De trei zile nemîncăți
Mackensen cel îngîmfat
I-a oprit de n-a mîncat
Și le spune : „Dacă vreți
Hrană multă să aveți,

Bateți pe români îndată,
Cuceriiți Moldova toată,
Căci acolo ne așteaptă
Magazii mari și pătule
Cu alimente destule,
Și cirezi de vaci și boi,
Și turme de porci și oi,
Să ne săturăm și noi..."
...Nemții, auzind astfel
Zboară-n ploaie de oțel
Și visează un purcel
Bun și gras, pus în frigare
Visează și-o oală mare,
Cu vin negru de la lași,
Nici un strop să nu mai lași...

De specificul cîntecului epic, istoric, propriu-zis, „jurnal ora” versificat, ține și realismul înfățișării munților Carpați, teatru al altor bătălii în primul război mondial, leagăn de apărare și cimitirul atîtor ostași, al căror nume – observa C. Brăiloiu – a generat rime oarecum fatale :

Bate vîntul florile
Pe Carpați blestemurile.
– Voi, Carpați, munți blestemați
De armate ocupați
A plouat și v-ați spălat,
Cu sînge v-ați botezat
Peste tot, de n-a rămas
Și ursul neadormit
Tot cu sînge e stropit.

În același spirit realist, concret istoric, apare descrierea co-operării între diferitele arme pentru zdrobirea dușmanului :

Trăgea mitraliera,
Trăgea artileria,
Se ridica flacăra,
De-ți cutremura inima.
Dușmanul trage cu tunul,
Noi ne apărăm cu pumnul,
Trage neamțul cu grenata,
Noi răspundem cu lopata.
Trage cu mitraliera
Noi ne apărăm cu pielea.

Victoria definitivă, supremă, în urma bătăliilor intrate în istoria neamului, determinată de cauza dreaptă, nobilă și sfântă, care însufla tăria de graniț, la înălțimea barajului carpatin, luptătorilor noștri, a fost cu atât mai răspunzătoare cu cât a fost dobândită asupra unui inamic superior numericeste ca înzestrare și experiență în ale războiului, însă inferior ca la a luptei, tărie morală și comandă tactico-strategică. În cîntecul popular de cătănie și război, ecoul strălucitoarei victorii este sobru și ponderat, cu recunoașterea grelelor jertfe plătite de masele populare și avertismentul sever ca dușmanii să nu mai îndrăznească să calce țara noastră frumoasă :

Foaie verde matostat,
Războiul l-am cîștigat
Foaie verde și-o cucută
Unii au picat în luptă,
Unii au venit acasă,
La copii și la nevestă,
În țara noastră frumoasă
Foaie verde d-avrameasă,
Dușmanii să nu-ndrăznească
Să mai vină-n țara noastră.